

Casa dos Mariño na vila de A Estrada

Luís Manuel Ferro Pego

leonvenera@hotmail.com

Resumo. O día 2 de maio de 2011 dona Celia Juana Rey Puente fixo doazón ao Museo Manuel Reimóndez Portela do escudo heráldico –único coñecido do casco urbano estradense– pertencente á “Casa dos Mariño”, outrora ubicada no nº 4 da rúa Peregrina da Estrada. O edificio foi construído na segunda década do século XIX por don Francisco Antonio Mariño Cobas, párroco de Callobre. Ofrécese neste artigo a historia da casa, a xenealoxía dos seus propietarios e unha descrición do escudo.

Abstract. On the 2nd May 2011, Celia Juana Rey Puente donated the heraldic shield of Mariño House to the Manuel Reimóndez Portela Museum, the only shield known in A Estrada central area. The house was located in 4 Rúa Peregrina and was built in the second decade of the 19th century by Francisco Antonio Mariño Cobas, parish priest of Callobre. This article is about the house history, the genealogy of its owners and the shield’s description.

Unha casa que se achaba na rúa da Peregrina nº 4 de A Estrada era coñecida no século XIX polo alcume de *casa dos Mariño* aínda que, como co paso dos anos os costumes adoitan variar, no século XX coñecíase como a *casa das Mariñas*.

Foi don *Francisco Antonio Mariño Cobas*, cura de Callobre, quen a partir do ano 1820 construíu esta casa cunha adega na parte de atrás, que en 1826 aínda estaba sen rematar. A edificación tiña baixo comercial e dúas plantas de vivendas con paredes de excelente perpiaño, mentres que no seu interior os pisos e divisións, así como as fiestras eran de madeira. Fachada principal con tres fiestras na primeira planta e con balcón corrido na segunda accedendo a este por medio de dúas portas. Na primeira planta debaixo do balcón atopábase empolicado un escudo, entre a primeira e a segunda fiestra. Pouco despois e por ser unha casa nova e ben acondicionada, foi o lugar escollido polo concello de Cereixo para celebrar nela as sesións.

“El 14 de enero de 1837 el ayuntamiento constitucional de Cereixo celebró sesión en *casa Mariño* de la aldea de la Estrada. Esta casa es hoy propiedad de

D. José Puente y radica en la *calle de la Peregrina*. El 28 de enero del mismo año celebró una nueva sesión el Ayuntamiento, y en el encabezado del acta se lee: 'En la casa nombrada de Mariño del lugar de La Estrada, donde, por razón de las circunstancias celebra sus sesiones el Ayuntamiento, etc.'. Huyendo los municipales de la revolución carlista, tuvieron que retirarse de Cereijo." (VARELA CASTRO, P., *La Estrada*. El Eco de Santiago, 1923)

En 1852 na planta baixa había un cortello para porcós debaixo da escaleira. Esta chegaba ás plantas superiores, onde tres portas balconadas daban á fachada na primeira planta e con balcón corrido na segunda accedendo a este por medio de dúas portas. Na primeira planta atopábase empolicado un escudo, entre a primeira e a segunda porta balconada. En 1862, como a casa pertencía a dúas persoas, ergueuse unha parede medianeira.

A casa tiña unha horta á que se podía acceder por unhas escaleiras que baixaban desde o primeiro piso ou ben desde a bodega. Nun preito por unha disputa dun terreo no ano 1876 entre as irmáns Concepción e Sabela Mariño Ribeira, descríbese os seus lindes.

“Terreno a huerta a la espalda de la casa...a inmediaciones de la iglesia de esta Villa cuyo terreno llevará en sembradura como siete cuartillos, que confina por el Norte, Miguel Porto, Este, casa predicha, Sur y Oeste, camino o calle que dirige al crucero.”

Compraron a casa no ano 1978 o matrimonio formado por dona Josefina Neira Chao e don Manuel Cartimil, edificando un novo edificio de tres plantas. Na actualidade no seu baixo os propietarios rexentan a xoiaría relojería Cartimil.

O escudo da casa foi recollido por dona *Celia Juana Rey Puente*, cando foi derrubada a casa, e entregado dito escudo o 2 de maio de 2011 ao concello de A Estrada. Na firma do protocolo de cesión estaban presentes o Excelentísimo Señor Alcalde do Concello e Presidente da

Fundación Cultural de A Estrada, don José Antonio Dono e don Juan Andrés Fernández Castro, Director do Museo do Pobo Estradense “Manuel Reimondez Portela”.

Escudo dos Mariño.

Heráldica

Pedra armeira, que polas características se sitúa a finais do XVIII ou principios do XIX, polo que coincide coa data da construción da casa. Conforman un bloque monolítico que mide 57 centímetros de largo por 38 de ancho, con un grosor de 21 centímetros. Nela atópase labrado un fermoso escudo rematado en punta e escotado en xefe. Escudo partido e cortado de dous, no primeiro cuartel, trae tres aneis mal ordenados; no segundo trae oito rombos; no terceiro trae dúas flores de lis postas en faixa; no cuarto catro paus, no quinto unha torre; no sexto ondas, sobre o todo un escusón, moi desgastado, no que non se aprecian as armas. Rodea o conxunto unha follaxe barroca, asomando polos

flancos dous estandartes, o destro cruz floronada e o sinistro cruz patada. Como tenante a serea dos Mariño, asomando medio corpo en xefe e en punta a cola, vai timbrado de coronel.

Xenealoxía

Remontámonos ata finais do século XVI en que vive en Santa Uxía de Ribeira don *Jácome de Santiago Axeitos “o maior”* e dona *Constanza Arias de Sotomayor*, que foron pais de:

Don *Jácome de Santiago Arias Mariño de Sotomayor “o menor”*, que foi capitán e casou con dona *Catalina Cobrana/Colwana*, veciños de Santa Uxía de Ribeira. Xeraron a:

Don *Diego Arias de Sotomayor*¹ (ou *Mariño de Goianes*), que foi gobernador na cidade de Lima en tempos do rei Carlos II en remuneración dos servizos prestados ao rei na guerra de Flandes. Capitán de mar e terra, casou con dona *Petronila de Orellán e Mariño* (ou *Torrado Soutomaior*), filla do capitán don Esteban Torrado de Orellán, da casa de Asadelos en Asados (Rianxo), e de dona Francisca *Mariño*. Entre outros os seus fillos foron:

1. *Carlos Arias Mariño (que segue)*
2. *Florencio Arias Mariño*, que morreu ao servizo de S.M. na carreira de Indias.

Carlos Arias Mariño e Sotomayor, foi bautizado o día 10 de outono do ano de 1657 na parroquia de Santa Uxía de Ribeira, sendo os seus padriños don Juan Varela, veciño de San Xíán de Artes, e María de Vaamonde, veciña de San Paio de Carreira, ambos de Ribeira. Confirmouse o 23 de novembro de 1659.

Contraeu matrimonio con *María Antonia Benavides e Sequeiros*, natural de Pontevedra, filla de don Diego Benavides Sotomayor e de dona Lucía Aldao (ou Saure Vermúdez)² veciños de Sobrán no porto de Vilaxoán.

1 Unha testemuña e o propio Pedro Arias Mariño en 1744 di que os pais de Diego foron Juan Varela Mariño de Goianes e María Rodríguez de Vimieiro.

2 Ou de Diego Bermúdez e de Benita de Sá, segundo unhas testemuñas do preito de fidalguía de 1793.

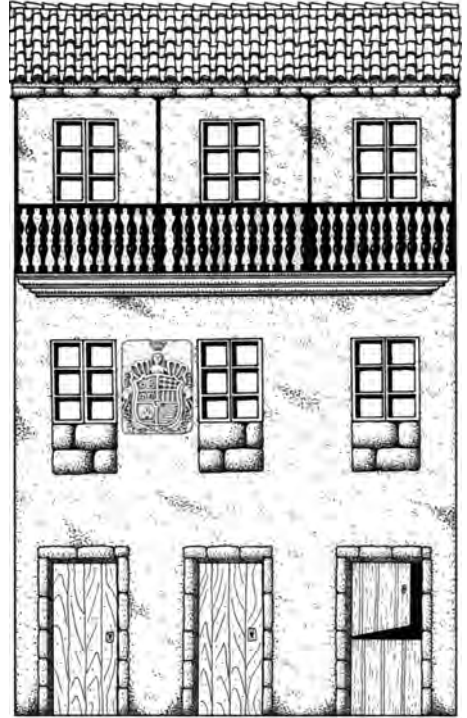
Finou don Carlos entre 1731 e 1734 e a súa dona en 1746 ambos en Ribeira. Procrearon a varios fillos, entre eles:

Don *José Manuel Benito Antonio* (*que segue*)

Don *Pedro Arias Mariño e Sotomayor*, que foi administrador de rendas provinciais en Rianxo, Puebla, Noia, Muros, Caldas de Reis, Cambados, Sto. Tomé do Mar, O Grove e partido de Peñaflo. Tamén tomou persoalmente as rendas de “*Millón, del Pescado, las siete rentillas y otras*”. Casou con dona *Rosa Rosales Figueroa*, filla de don Juan Rosales Figueroa e de dona Jerónima de Araújo Ozores. Deste matrimonio houbo polo menos un fillo chamado don *Pedro Pío Arias Mariño de Sotomayor*, presbítero, e dúas fillas; unha delas chamada *Juana* casou co escribán D. Francisco Coello e Torrado, fillo de Francisco Antonio Coello e de Dª María Antonia Araujo e Rodríguez.

Don Pedro acudiu coas súas armas e cabalo a Pontevedra e Vigo en 1719 para loitar baixo as ordes do marqués de Resburg contra o inimigo inglés.

En 1728 deulle 150 reais a Gregorio Rodríguez, arrieiro de Santa Mariña de Ribela, para traer viño do Ribeiro. Acompañaba a Gregorio un taberneiro a quen Pedro encomendara a compra do viño, pero no Paraño o taberneiro baixou na venta e o arrieiro continuou pois dicía que non lle paraban as mulas e non quería perdela xa que levaba nelas 750 reais que eran de seu. Este dixo logo que o asaltaran uns emboscados e que a coiteladas lle quitaran os cartos, polo que malparado estivo dous meses baixo coidados médicos. Don Pedro non

Debuxo casa dos Mariño.

lle deu creto pois dicía que o Paraño non era perigoso, pero o arrieiro alegaba que aos poucos días mataran alí a un home.

En 1744 ás seis da tarde do 9 de agosto, día de San Lourenzo, chegaron os ingleses en tres navíos corsarios con bandeira de paz (francesa, di un) ao porto de Ribeira, e como non había defensa oficial don Pedro alertou aos veciños, pero deseguida “*guindaron*” as bandeiras polas de Inglaterra e comezaron a disparar a súa artillería e a xente escapou. Pedro levou á súa muller e dúas fillas solteiras ao monte de San Alberte e logo acudiu ao monte para buscar homes que loitaran e deulle armas, pero deseguida

“cobardes me desampararon, con que montando con armas e caballo corrí las poblaciones inmediatas a convocar los paisanos, y con los que pude conseguir puestos en orden bajé animándolos al acometimiento que reconocido por el enemigo ciento tocaron de abondo su campana: disparan un cañón... y estando un piquete de ellos apoderado de mi casa desde el tiempo del desembarco asta la retirada teniendo prisioneros en tierra y abordo algunos paisanos de estos tomaron informe que era yo el que convocaba y mandaba la gente, como el que era el administrador del rey y recogía sus caudales...”

polo que mandaron a un prisioneiro para que se presentase don Carlos ante os seus xefes ou queimaban todo o pobo. O pobo xa estaba saqueado en especial a súa casa pois era a máis rica e onde tiña 40.000 pesos que eran da recadación das rendas reais. E ante a súa negativa de entregarse e a súa decisión de seguir loitando, queimaron o “*Palacio del caballero Mariño*”, entre outras, quedando só as paredes limpas, polo que perdeu non só os bens e caudais propios senón tamén os reais, así como os títulos que o proclamaban nobre. Por iso o 12 de agosto acudiu ao Procurador Xeral para confirmar a súa nobreza e dar conta dos feitos acaecidos, demandando copia dun documento do ano 1737 ante o escribán Juan Antonio Sanz que o proclamaba nobre (pero nunca chegou a aparecer). Polo que se fixo un novo expediente e foi recoñecido fidalgo.

Don *José Manuel Benito Antonio Arias Mariño de Sotomayor*, bautizado en Santa María de Paradela de Meis o 28 de setembro de 1695 tendo por padriños a Benito de Fontenla, veciño de San Fins de Lois (Ribadumia) e dona Antonia Ventura Barba Figueroa, veciña desta parroquia, descendente das casas solares e torres de Goíáns,

Nebra e Asados entre outras. Administrador das rendas provinciais de Cambados, onde exercía no ano de 1747, pero logo retirouse e foi vivir a Pontevedra, finando en 1782 seguramente na parroquia de San Bartolomeu.

Na súa xuventude José Manuel tivo un fillo natural chamado *Gregorio Arias Mariño de Sotomayor (que segue)* de dona *Manuela González*³, veciña da freguesía de San Pedro de Muro (Porto do Son), “*a una legua de Ribeira*”, cando ambos eran solteiros, e que logo recoñeceu como fillo.

Logo José celebrou os esponsais o 16 de abril de 1729, oficiándoos o xuíz Lázaro, con “*María Bentura de el Castillo, hija de Juan Antonio de el Castillo y de Alfonsa Rosales, vecinos de la villa de Pontevedra*”. Viviu en Pontevedra onde procreou a *Tomás Arias de Sotomaior*, que foi recoñecido oficialmente en Pontevedra como fidalgo ao igual que seu pai. Tomás foi cadete do rexemento de Milicias de Pontevedra, en 1795 era veciño de Noia. Casou con *María Vicenta Micaela de la Vega Enríquez Colón de Portugal*, bautizada en San Bartolomeu de Pontevedra o 9 de abril de 1729 e finada o 28 de xullo de 1790 (ou 1780). Foron pais de dous fillos chamados un *Melchor* e o outro *Tomás* e unha filla chamada *María*. Esta filla, *María Arias Mariño de la Vega*, da súa relación con *Vicente Gil*, sarxento do “*Regimiento de la Princesa*” en Pontevedra, tivo por filla a *Vicenta Gil Arias-Mariño de la Vega e Colón de Portugal*, “*La Aldonza*”, bautizada en Pontevedra o 30 de outubro de 1801 e finada en 1860. Presumiu de ser a única descendente viva de Cristóbal Colón, aínda que non foi crida e morreu na máis absoluta miseria.

Don *Gregorio Arias Mariño de Sotomayor* está asentado no libro de bautizados ano de 1725 na parroquia de San Pedro do Muro, pertencente ao concello do Porto do Son A Coruña, onde se le:

”En diez y nueve de noviembre de este año de 1725, como cura propio de esta feligresía de San Pedro de Muro, bauticé solemnemente a un hijo de Manuela González, soltera, púsele por nombre Gregorio y dijo su madre era hijo de don José Mariño vecino de Santa Eugenia de Ribeira, fue su padrino Andrés de Sieira soltero vecino de esta feligresía y lugar de Carballosa, advertite la

3 Aparece case sempre como Gómez, pero na partida de bautismo de Gregorio aparece como González.

obligación que tiene de enseñarle la doctrina cristiana y el parentesco espiritual que había contraído y lo firmo”.

Este cativo foi criado e educado na casa dos avós paternos. Retornaba de Santiago polo ano de 1747, cando ao seu paso pola vila de Padrón foi detido polo alguacil para formar a leva de soldados da dita vila. Permaneceu detido en Santiago a onde tivo que acudir seu pai con documentos e cartas que demostraran que era o seu fillo e polo tanto un nobre, e que non podía estar de soldado nunha leva.

Foi nomeado xuíz ordinario por tres anos da xurisdición de San Tirso de Portocelo (Xove) na diocese de Mondoñedo polo Deán e Cabido con data de 13 de maio de 1761 e ratificado polo bispo o Ilustrísimo Señor don José Francisco de Losada y Quiroga o 16 de agosto do ano de 1762.

A partir do 1 de xullo de 1765 foi tenente xuíz e xustiza ordinaria da xurisdición de Tabeirós, vivindo de pousada no lugar de O Viso (San Xurxo de Cereixo) onde se veu implicado na denuncia de Juan Otero, do pazo de A Mota, ao xuíz D. José Araújo e Pedrosa, natural de Tabeirós pero que vivía en Viveiro. A razón da denuncia foi que o xuíz nomeara como seu suplente a Gregorio, tenente administrador, que segundo Juan Otero e máis veciños actuaba “*ciega y atrapalladamente*”, excedéndose nos cobros polos seus servizos sen axustarse aos aranceis habituais (R.A.C. 18783/51).

Precisamente neste preito é onde se nos informa de que Gregorio era escultor. En efecto, en 1783 das súas mans saíu tanto o retablo de dous corpos da igrexa de San Xiao de Veá como a imaxe de San Xiao. Trátase dunha figura de San Xiao realizada en madeira e policromada, un tanto desproporcionada e realizada para ser vista a grande altura. Ten nunha man a palma de mártir mentres que a outra repousa no seu peito e está vestido con túnica curta, calzón ata o xeonllo e un gran manto vermello, volteado sobre o ombreiro esquerdo, de pregado miúdo, aristado e plano. En 1787 tamén fixo uns altares e catro imaxes para a igrexa de Bastabales.

Logo foi xuíz da xurisdición de Tabeirós ata marzo de 1789, momento en que lle acusa de nomear como tenente a un cuñado. O 28 dese mes e ano foi nomeado como novo xuíz don José Ortiz

Cascallana e Cornejo, veciño de San Vicente de Aro, xurisdición de Barcala, non sabemos se por ter morto don Gregorio.

Contraeu esponsais o 14 de xuño de 1767 en Santa Cristina de Veá con dona *Josefa de Cobas y Gutiérrez de la Higuera*, veciña de dita parroquia, filla lexítima de don Domingo Andrés de Cobas e de dona María Inés Gutiérrez.

Sobre a familia de Josefa de Cobas sabemos que seu pai, don Domingo Andrés, escribán de S.M. e fillo de don Gregorio de Cobas e Alejandra Martínez, contraera esponsais en Santa Cristina de Veá o 21 de novembro de 1735 con dona *Inés Sabela Margarita Gutiérrez de la Iglesia*, filla de Simón Gutiérrez e de Dominga González. Faleceu dona Inés o 25 de xuño de 1748. Os seus fillos naceron e foron bautizados na parroquia de Santa Cristina de Veá:

1. *Dona Josefa Rosa Antonia Bernarda de Cobas e Gutiérrez de la Iglesia*, nacida o 12 de maio de 1738.
2. *Don Tomé Antonio Bernardo*, nacido o 19 de setembro de 1740. Contraeu matrimonio en Santa Cristina de Veá o 13 de maio de 1771 con dona *Catalina Rey Expósito*.
3. *Dona Josefa Antonia Bernarda*, nacida o 2 de setembro de 1742.

Don Domingo Andrés casou logo en segundas nupcias en Santa Cristina de Veá o 5 de xaneiro de 1752, con *dona Bernarda Antonia Villaverde de Barro*, filla de Andrés e de María, nacida en Santa Cristina de Veá e bautizada o 3 de maio de 1721. Os seus fillos naceron en Santa Cristina de Veá:

Imaxe de San Xiao.

1. *Ignacio de Cobas Villaverde*, naceu no mes de novembro do ano 1749, antes de casar seus pais. Casou con *Josefa Renda*, veciños de Santiago, con exercicio de Ministro do Xuíz da Quintana.
2. *María Teresa Antonia Bernarda*, naceu o 10 de novembro de 1752. Solteira, serviu ao Reitor de Santa Cruz de Castrelo (Cambados).
3. *Juana María Antonia*, naceu o 13 de novembro de 1754.
4. *María Rosa Francisca Antonia*, naceu o 25 de xullo de 1756. Casada con *Bernardo Calvelo*, foron veciños do lugar de Sorribas.
- 5, 6. Cándido Antonio e a súa irmá xemelga *Josefa Vicenta Leocadia* naceron o 9 de decembro de 1758.
7. *María Manuela Antonia*, naceu o 2 de xuño de 1761.

Faleceu don Domingo Andrés en Santa Cristina de Veá o 28 de xaneiro de 1764 e Bernarda Antonia, o 16 de xaneiro de 1788. No momento do óbito da súa segunda esposa só vivían os seus fillos Ignacio, Teresa e Rosa.

Mantivo un preito na sala de Fillosdalgo da Real Chancelería de Valladolid, que comeza no ano de 1782 e remata co Real Despacho da Sala de Fillosdalgo do ano de 1793 (Caixa 1006.5). Declara ser nobre pois compartía

“las distinguidas circunstancias que gozaron y gozan sus hijos y descendientes por serlo de las casas solares e torres de Goianes, Nebra, Asados y otras, guardándoles el privilegio y excepciones de hidalgos notorios que por lo mismo se conservan en la casa, en que murió el dho Pedro Arias Mariño en esta feligresía y puerto y habita su hijo Pedro Pto Presbítero, el *escudo de armas gravado* en su frontis”,

segundo unha testemuña no ano 1782. Outra testemuña di:

“proviene por los Mariño casa de Goianes, la de Nebra por los Caamaños y Vecerras, y que la de los Benavides proviene y está en la provincia de Asturias, la de Vermúdez en el coto de Jeve”.

Unha das testemuñas que presentou foi o conde de Priegue, José Ozores Silva Sequeiros, señor das casas e torres de Silva e Santomé, cabaleiro rexedor de Santiago, coronel do 1º Rexemento de Milicias da cidade de Santiago e a súa provincia.

Safu favorablemente e por iso, a instancias do xuíz da xurisdición de Vea don Tiburcio Vázquez Sotelo, o concello e veciños de Sta. Cristina de Vea o 10 de novembro de 1793 recoñeceron oficialmente como nobre a don Gregorio Arias Mariño, polo que nos anos 1794 e 1795 aparece xa como fidalgo nos padróns desta xurisdición. Gregorio e Josefa, que faleceu en Santa Cristina de Vea o 16 de febreiro de 1796, tiveron por fillos:

1. *Dona María Josefa Arias Mariño Cobas*, que naceu no lugar de Casa Nova en Santa Cristina de Vea, o 19 de marzo de 1768 e foi bautizada por perigo de morte polo seu tío Tomás Antonio de Cobas ao día seguinte na parroquia, tendo por padriños ao escribán Francisco de Anse de e a Mª Inés de Cobas, a súa muller e tía carnal da bautizada, veciños de Santa Eulalia de Vedra. Faleceu o 6 de novembro de 1769.
2. *Dona María da Concepción Cecilia*, que naceu no lugar de As Gándaras⁴ en Santa Cristina de Vea o 22 de novembro de 1771, tendo por padriños a D. Pedro Torres e dona María Patiño, veciños do lugar de Trascosto desta freguesía. Faleceu o 25 do mesmo mes e ano.
3. *Don Juan Manuel*, que naceu no lugar de As Gándaras o 9 de decembro de 1772. Foi incluído no sorteo de soldado miliciano no ano de 1791, polo que o seu pai aportou a documentación necesaria para excluílo de dito sorteo. Polo ano de 1793 atopábase ausente na cidade de Cádiz e o 10 de novembro do mesmo ano seu pai aportou documentos que falan de excepcións e privilexios que como tal corresponden por ser el e o seus fillos fillosdalgo notorios.
4. *Don Francisco Antonio*, (*que segue*).
5. *Don Gregorio Antonio*, que herda do seu irmán a casa dos Mariño en A Estrada. (*que segue*).
6. *Dona Rosalía María del Carmen Mariño*, que naceu no lugar de As Gándaras o 1 de decembro de 1779 tendo por padriños a Rafael Leis Somoza, veciño de Pontevedra, e a Rosalía Tallón veciña de Santa Cristina. Contraeu matrimonio con *Manuel*

4 Nos séculos XVIII e XIX aparece normalmente como As Gándaras, logo como A Gándara.

González Rosende, fillo de Juan e de María, veciños de Santa Eulalia de Vedra, en xaneiro de 1805. Tiveron aos seus fillos no lugar de Ribadevea na freguesía de Santa Cristina de Veá: *Francisca Dominga González Mariño*, nacida o 2 de maio de 1806. *Sebastián González Mariño*, que naceu o 7 de decembro de 1810 tendo por madriña á súa tía Francisca Mariño, veciñas de San Paio de Figueroa. Faleceu o 31 de setembro de 1815. *Gregorio Juan González Mariño*, nacido o 1 de xullo de 1812. Faleceu o 23 de setembro de 1816.

María González Mariño, nacida o 19 de xaneiro de 1815 sendo os padriños Gregorio Mariño tío materno da nena e veciño de San Paio de Figueroa, e María de Cobas, veciña de Santa Cristina. Morreu o 23 de xaneiro de 1816.

Manuel Domingo González Mariño, naceu e foi bautizado o 4 de agosto de 1816, sendo os seus padriños Gregorio e Francisca Mariño, ambos solteiros, tíos maternos do bautizado e veciños de San Paio de Figueroa. Faleceu o 1 de decembro de 1817.

Juan Braulio González Mariño, nacido e bautizado o 16 abril de 1818 tivo por padriños a Juan de Cobas, solteiro e veciño desta parroquia, e a Francisca Piñeiro, veciña de San Mamed de Ribadulla.

7. Dona *María Francisca das Dolores*, naceu no lugar de As Gándaras o 18 de outubro de 1783 e foi bautizada ao día seguinte. En 1816 con 33 anos estaba solteira e era veciña de San Paio de Figueroa.

Don *Francisco Antonio Mariño Cobas*, naceu no lugar de As Gándaras o 22 de febreiro de 1775, sendo bautizado o mesmo día. Foron os seus padriños don Francisco Buela, veciño do lugar de San Xurxo de Veá e Xoana de Castro desta freguesía.

En 1803 vivía en Santiago e en 1816 e desde uns anos antes actuaba como mordomo do pazo de Figueroa. O 10 de abril de 1818 Mª Jacoba Páramo, viúva de Francisco Bermúdez de Castro e como titora do fillo Francisco sucesor nos morgados que pertenceran á marquesa de Vianca, entre outros, propuxo en segundo lugar a Francisco Mariño “*clérigo tonsurado y residente en la casa y parroquia de*

Firmas de algúns Mariño.

Figuerod“ como capelán de Santiago de Saa de Páramo (Sarria) e dos seus anexos. Ordenouse de grado e epístola en 1826 desempeñando o cargo de capelán en Callobre, logo foi ordenado presbítero en 1827 continuando como reitor da parroquia de San Martiño de Callobre ao mesmo tempo que seguía como mordomo e administrador dos bens da casa Grande de Figueroa ata o momento do seu óbito, feito acaecido en San Martiño de Callobre o 8 de marzo de 1828.

Foi el quen mando construír a casa que polo seu apelido e dos sucesores se chamou a *casa dos Mariño*.

Outorgou testamento ante don Bonifacio Antonio Paseiro o 7 de marzo de 1828:

“dejo a mi hermano *Don Gregorio* el usufruto de la casa que tengo en el lugar de La Estrada con su circundado y todas sus oficinas y agregados que sirve de bodega y para siempre jamás también le mando y legato a las dos hijas del sobre dicho y mis sobrinas Dª Francisca y Dª Josefa las que le hayan lleven después de la muerte de su padre por iguales partes”.

Nomeou testamenteiros a dona María Jacoba Páramo e Sangro e a don Manuel Gómez de Castro (do pazo de Xerliz), cura de Santa María de Olives.

Catro días despois da súa morte fíxose inventario dos bens que deixaba na súa casa, no que destacamos

“un relox de campanilla con su caja,... dos escopetas viejas, ...un brasero de cobre con su caja de madera...una baca y un buey que balderán seiscientos reales y en el aira en un horrio de baras como unos doscientos y cinquenta ferrados de maíz en espiga de los que reclama el Dn. Gregorio treinta y dos cestas”.

Sinálanse tamén diversos bufetes, arcas, cadeiras, pipas de viño e garrafóns na adega, roupas e utensilios de labranza. Entre os papeis e libros que deixaba, destacan os recibos e libros de contas da mordomía da casa de Figueroa xa que levaba as rendas “*nos partidos de Figueroa, Pontevedra e Balle del Miñor*”, así como diversos títulos de tipo relixioso como *Luz de la fe y de la Ley*, *David perseguido*, *Catecismo del Santo Concilio de Trento*, *Catecismo Ponget*, *Práctica de visitar los enfermos*, un breviario, etc. Tamén se menciona que tiña un billar e mobles nun café en Pontevedra, así como algunhas roupas nunha posada de Santiago.

Mª Jacoba Páramo deulle poder a don José Vivero, cura de Sumio, para levar a cabo o labor de testamenteiro. Sen embargo as cousas non se fixeron nada ben. Non se fixo inventario ante unha autoridade competente dos bens que deixaba, non tomou parte o outro testamenteiro, non se levou conta do que se vendeu, apareceron varias persoas reclamando débedas aínda que sen suficiente xustificación, entre elas a dita Mª Jacoba –debedora e pagadora ao mesmo tempo–, e entón para pagalas vendeuse a casa de A Estrada o 23 de decembro de 1828 por valor de 8.948 reais. Pero o 5 de xaneiro seguinte reverteu de novo a casa en José del Villar Riosoto, o segundo marido de Mª Jacoba, e este logo lla vendeu a Francisco Ferrín. Don Gregorio que tiña dereito de usufruto da casa demandou

xudicialmente esta actuación e a venda da casa foi declarada nula despois de varios anos.

Don *Gregorio Antonio Mariño Cobas*, o irmán de Francisco Antonio, naceu no lugar de As Gándaras (Santa Cristina de Veá) o 5 de xuño de 1777, sendo bautizado o mesmo día.

Gregorio tivo un fillo fóra do matrimonio cunha veciña de Ouzande cuxa certificación de bautismo di:

“En treinta y uno de octubre año de mil ochocientos y doce nació y bautice a un niño hijo natural de Buenaventura Riveira hija de Benito Riveira y Juana Blanco y pusele por nombre José y fueron sus padrinos José Sanmartín y Antonia Blanco. Aunque la madre no nombra al padre según voz pública se tiene por padre de dicho niño a D. Gregorio Mariño. Por lo que pueda importar así lo anoto y firmo como cura de esta parroquia de San Lorenzo de Ouzande.

Casou na parroquia de Santa Susana en Santiago o 3 de decembro de 1800 con dona *Juliana de Ponte Rodríguez*, filla de Juan de Ponte e de Teresa Rodríguez, labradores e veciños de Santa Cristina de Veá, pero ela natural da parroquia de Santa Susana de Santiago.

Viviron un tempo na rúa do Inferniño en Santiago. Era tal a penuria de don Gregorio que desde o ano 1838 en diante ten por oficio o de carpinteiro e vivían en A Estrada, onde don Gregorio sen facer testamento faleceu viúvo o 22 de abril de 1853, sendo enterrado no cemiterio de San Paio de Figueroa ao día seguinte.

Deste matrimonio quedaron por fillos:

1. Don *Francisco Nicolás Mariño de Ponte*, segundo a partida bautismal da parroquia de Santa Susana en Santiago:

“En seis de diciembre de mil ochocientos y tres; yo D. Francisco García teniente cura de San Fructuoso de la ciudad de Santiago por don Antonio María Souto González [...] bapicé solemnemente en ésta a un niño que nació en el día antecedente a quien puse nombre Francisco Nicolás, hixo de lexítimo matrimonio de don Gregorio Arias Mariño, natural de Santa Christina de Veá, y de Juliana de Ponte vecinos del Inferniño Parroquia de Santa Susana. Nieto por parte paterna de don Gregorio Arias Mariño, natural de la villa de Pontevedra, y d^a Josefa de Cobas natural de dicha parroquia de Santa Christina de Veá, y por la materna de Juan de Ponte y Teresa Rodríguez de Santa María de Lestedo. Fue su padrino don Francisco Arias Mariño, vecino de san Miguel dos Agros [...]”.

Veciño de Callobre até que finou o seu tío cura, pretendeu a capelanía de San Francisco de Asís en Santo Amedio de

Mañente, na diocese de Lugo. Casou con *Francisca Riveira Baños*, filla de Francisco e de Rosa, veciños de A Estrada, e exercía de alguacil no xulgado.

En 1846 Francisca fixo unha demanda de tercería contra o seu marido. Dicía que en 1837 recibira de herdanza de seus pais 5.939,17 reais, así como outras cantidades de seu primo Francisco Ribera Verde e da súa avoa materna e outras partidas que sumaban 8.482,17 reais. Polo que para evitar que o seu marido a deixase na ruína pide a acción de tercería, que se lle reintegre os seus bens dotais e se secuestre os bens do seu marido. O pasamento de don Francisco acaeceu o 4 de agosto de 1848, tendo feito testamento ante Benito Paseiro, e a súa muller morreu o 16 de xullo de 1886. Cando morre Francisca deixaba os seguintes fillos nados na parroquia de San Paio de Figueroa: Concepción, Isabel e Miguel, pois José, David e Rosa xa finaran.

María Concepción Estrela, naceu e foi bautizada o 3 de agosto de 1834. Estando solteira tivo un fillo natural chamado Xosé David Porto de don Juan Porto Rodríguez, que estaba casado con dona María Ortello, traballando María Concepción como moza de servizo na súa casa. Unha vez viúvo don Juan casou con ela e tiveron por fillos, ademais do Xosé David, a Laura, Rosa, Xesús, Enrique, Tomás e Juan. O pasamento de Juan Porto Rodríguez dátase o día 22 de xaneiro do ano de 1874, sendo enterrado no cemiterio de Ouzande

Isabel Mariño, que foi bautizada o 24 de xuño de 1836 ao día seguinte de nacer, sendo os seus padriños Francisco Rodríguez e Isabel Puente, veciños de San Xiao de Guimarei. Casou con *Ramón Constela Carbón*, que era carpinteiro. Outorgou testamento ante Miguel Losada e morreu viúva o 14 de setembro de 1909 na rúa da Praza en A Estrada, deixando tres fillos: Eduardo, Aurora e Pastor.

José María Mariño, naceu e bautizouse o 15 de setembro de 1838.

María Rosa, naceu e bautizouse no mesmo día, o 16 de xaneiro de 1841, tendo por padriños a seus avós maternos.

Miguel, naceu o día 21 de marzo de 1843 e foi bautizado o día seguinte. Foi para ultramar traballando de conserxe da deputación Provincial de A Habana. No ano de 1878, ten un preito co seu cuñado Ramón Constenla Carbón, que lle prestara 3.000 reais de vellón cando regresou de A Habana. Faleceu solteiro e sen outorgar testamento en A Estrada, rúa Peregrina, o 7 de agosto de 1895. Fixéronselle os funerais que pagou a súa tía Josefa Mariño foi enterrado no cemiterio parroquial.

David, naceu e foi bautizado o 3 de xuño de 1847 tendo por padriños a José Couceiro e María Baños, a súa muller, veciños de San Paio de Figueroa. Morreu de neno.

2. Dona *Francisca Mariño Ponte*, nacida no lugar de As Gándaras o 11 de outubro de 1808, foi bautizada o mesmo día, sendo os seus padriños Francisco de Cobas, desta freguesía e dona Francisca Mariño, a súa tía e veciña de San Paio de Figueroa, pero natural de Santa Cristina de Veá. Casou con *José Durán*, fillo de Andrés Durán Ferradáns e de Josefa Souto. Vivían na parroquia de Figueroa, onde eran labradores, aínda que tamén tiñan algunha propiedade en Matalobos. Faleceu viúva e pobre (non levou ningún hábito) o 9 de xullo de 1836.

Deixou un fillo chamado *Luís Durán Mariño*, que naceu o 25 de febreiro de 1830 e foi bautizado ao día seguinte, tendo por padriño a seu tío Francisco Mariño e a Luisa Pernas. Luís casou con *Antonia Trigo* e vivían na rúa Consolación. Luís outorgou testamento ante José Losada, morrendo poucos días despois, o 14 de setembro de 1907, na rúa de Bedelle de A Estrada. Luís Durán e Antonia Trigo tiveron dous fillos:

- a) *Ramón Durán*, casado con *Juana García Baloiira*, tivo dez fillos, Juan, Alfonsina, Consuelo, Carmen, Josefa, Ramón, Antonio, José, Cándido e Manuel Durán García. Finou Ramón o día 22 de marzo de 1906.
- b) *María Durán*, casada con *Manuel Trigo Tato*, foron pais de tres fillos: Jesusa, Severino e Dolores Trigo Durán. María finou o 19 de xullo de 1895 na rúa Consolación, enterrada o día seguinte no cemiterio parroquial de San Lourenzo de Ouzande.

3. *María Antonia Mariño Ponte*, naceu no lugar de A Gándara o 21 de maio de 1811. Foron os seus padriños Domingos Antonio Pinto, da freguesía de San Pedro de Toedo e dona Francisca Mariño, a súa tía e veciña da freguesía de San Paio de Figueroa.
4. *Josefa Mariño Ponte*, (*que segue*)
5. *Felipe Mariño Ponte*, que naceu e foi bautizado o 6 de decembro de 1816, tendo por padriños a Felipe Trigo de Ouzande e a súa tía paterna Josefa Mariño.

Dona *Josefa Mariño Ponte*, naceu na freguesía de San Paio de Figueroa o día 23 de abril de 1814, sendo bautizada no mesmo día. Casou con don *José da Riva*, natural de Ouzande, que traballaba como carpinteiro polo que foi declarado pobre a efectos xudiciais. Dona Josefa, viúva e sen descendencia, faleceu o 17 de novembro de 1897 aos 83 anos na casa da rúa Peregrina de A Estrada.

Dado que Josefa ocupaba só unha vivenda desta casa, a outra tiña con inquilinos polo que en 1851 lle pasaron un recibo de contribución por esta razón. Xunto con outros veciños acudiu á Xustiza que determinou que non era procedente por ser A Estrada unha aldea e polo tanto un pobo rural.

Non se levaba moi bens co seu sobriño Luís Durán a quen acusou de levarlle un caldeiro de cobre en 1854.

Trala morte de don Gregorio, o seu xenro José da Riba en nome da súa muller Josefa Mariño denunciou en 1857 a Francisco Ferrín que se metera na casa apoiado en certos contratos e non quería pagar o aluguer. O 10 de xullo saíu a favor dos demandantes, e aínda que se puxo recurso de alzada foi ratificada a sentenza o 13 de xullo do ano seguinte. Sen embargo, don José del Villar Riosoto non se deu por vencido e en nome dos fillos da súa muller, puxo preito contra dona Josefa Mariño e o seu sobriño don Luís Durán, como herdeiros de Francisco Mariño, polas débedas que este tiña contraídas e que don José eleva a 14.890 reais. Nesta demanda ponse de manifesto as propiedades que posuía don Francisco Antonio Mariño, manifestando os familiares que era moi rico, mentres que os seus demandantes afirmaban que era pobre. A sentenza, que sae o 8 de xullo de 1861, é favorable a dona Josefa Mariño e o seu sobriño Luís

Durán. Non quedan dúbidas no preito de que moitas facturas aportadas polas partes demandantes eran falsas, isto verificado por dous peritos calígrafos.

O 26 de febreiro de 1895 fixo dúas escrituras ante o notario de A Estrada don Miguel Losada Losada. Unha recoñecendo unha débeda de 5.240 pts. por préstamo con José María Puente Núñez e cun 6% de interese. E outra na que Josefa fai un convenio con dito José María pola que ela lle entrega a propiedade da súa casa, que ten baixo e dous pisos, coa horta anexa de 6,34 áreas na rúa Peregrina, así como a veiga de Fonte de Mora de 4,37 áreas a cambio dunha renda vitalicia de 2,50 pesetas diarias,

poder habitar a segunda planta da casa gratuitamente e de que el se fixera cargo dos gastos de enterramento e funerais incluíndo un trintenarío de misas gregorianas pola súa alma.

O 30 de novembro de 1895 outorgou testamento en A Estrada ante o notario Francisco Javier Silva Castroverde, declarando herdeiro a dito José María Puente coa obriga de costear os funerais e demais sufraxios que deixou sinalados. Tamén manda se lle de aos herdeiros do seu sobriño Miguel Mariño Ribeira uns cartos que este lle mandara desde A Habana.

Don *José María Puente Núñez*, natural de Vinseiro, fillo de Vicente Puente Martínez e de Josefa Núñez Sanjiao, foi emigrante de ultramar, en Cuba fixera fortuna, sendo conocido na Estrada co alcume de “*cu de ouro*”. Contraeu esponsais con dona *Carme Picáns Brea*, natural da mesma parroquia, filla de Enrique Picáns Rodríguez e de Juana Brea Caramés. José María era irmán de *Juana* casada con

A casa na actualidade.

Andrés Gómez González, con oito fillos, e de *Carmen* casada con *José Sanmartín Porto*, comerciante e natural de Tabeirós, pais de seis fillos, que vivían na rúa Riestra, nº 14.

Domiciliado na rúa Riestra, nº 20 en A Estrada, faleceu don José aos 80 anos de idade o 1 de xuño de 1922. Foron pais de *José*, solteiro e avogado. *Carmen* casada con *Serafín Brea*, sendo pais de cinco fillos *Francisco*, *Manuel*, *José*, *Enrique* e *Carmiña*. *Enrique*, casado con *Milagros*, *Concepción* (que segue), *Francisco* e *Vicente*, solteiro

Dona Concepción Puente Picáns naceu na rúa Ulla de A Estrada o 1 de agosto de 1893. De profesión mestra nacional, contrae matrimonio na igrexa parroquial de Santa Cristina de Vinseiro o 9 de febreiro de 1918 con don *Francisco Rey Durán*, natural de Cereixo nacido o 29 de xaneiro 1884, fillo de don *Francisco Rey Vinseiro*, natural de Rubín e que morrera o ano anterior, e de dona *Manuela Durán*, natural de Cereixo. Vivían na rúa Fiestra, nº 20 onde naceron os seus fillos. Faleceu dona *Concepción* na rúa Porto Verdura nº 20, 2º de A Estrada o 21 de agosto de 1934 e o seu esposo o 8 de febreiro de 1961. Tiveron por fillos:

1. *Raúl Francisco Vicente Manuel*, naceu en A Estrada o 10 de decembro de 1921, falece na mesma vila o 14 de novembro de 1963.
2. *María Esther* naceu en A Estrada o 18 de marzo de 1924 e faleceu na mesma localidade o 28 de novembro de 1943.
3. *José María Enrique*, naceu en A Estrada o 21 de maio de 1925.
4. *Amelia Manuela Concepción*, naceu en A Estrada o 29 de outubro de 1926, falece en Vigo o 14 de setembro de 2006.
5. *Celia Juana* (que segue).
6. *Antonio José Francisco*, naceu en A Estrada o 19 de marzo de 1932, contrae matrimonio en San Pablo (Brasil) o 25 de xuño de 1960 con dona *Alice Pereira de Barros*.
7. *María Jesús*.

Dona Celia Juana Rey Puente, naceu en A Estrada o 25 de novembro de 1929. Contrae sponsais en San Pablo (Brasil) o 20 de outubro de 1962, con don *Manuel Aparicio Martín Romo*.

Foi dona *Celia* quen ten entregado o escudo da casa dos Mariño o 2 de maio de 2011 ao concello de A Estrada.

Fontes documentais e bibliografía

ARQUIVO DA REAL CHANCILLERÍA DE VALLADOLID

ARQUIVO DO REINO DE GALICIA. A CORUÑA

ARQUIVO HISTÓRICO DIOCESANO DE SANTIAGO DE COMPOSTELA.

ARQUIVO HISTÓRICO PROVINCIAL DE PONTEVEDRA. (Protocolos)

ARQUIVO MUNICIPAL DE A ESTRADA

ARQUIVO PARROQUIAL DE A ESTRADA, libros sacramentais de San Paio de Figueroa e San Lorenzo de Ouzande.

ARQUIVO PARROQUIAL DE SANTA CRISTINA DE VEA, libros sacramentais, Bautizados, Casados e difuntos, desta parroquia.

REXISTRO CIVIL DE A ESTRADA

ASOCIACION DE FILLOS E AMIGOS DE A ESTRADA. *Unha viaxe pola arte sacra das parroquias de A Estrada*. 1998.

CADENAS Y VICENT, V. *Preitos de fidalguía que se conservan no Arquivo da Real Chancillería de Valladolid (extracto dos expedientes)*. Madrid, 1981.

VARELA CASTRO, P.- *A Estrada*. Ed. El Eco de Santiago, 1923.